

УДК 351.858:172.4

В. Ю. СТЕПАНОВ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено сучасні аспекти державної інформаційної політики, умови її реалізації з урахуванням реформування системи державного управління.

Ключові слова: державна інформаційна політика, інформаційне законодавство, державне управління.

In article modern aspects of the state information policy are investigated, conditions of its realisation taking into account reforming of system of the government are defined.

Key words: the state information policy, the information legislation, the government.

Сьогодні в Україні відбуваються глибокі соціально-економічні й політичні перетворення з метою побудови правової демократичної держави з ринковою економікою, які не можуть бути успішно реалізовані без одночасної якісної зміни інформаційного середовища, перехід до інформаційно відкритого суспільства та інформаційно прозорої державної влади. Кардинальне реформування конституційних, політичних і соціально-економічних основ державності можливо тільки за умови постійної тісної взаємодії влади й суспільства на основі взаєморозуміння, взаємоповаги й ділового партнерства. Для забезпечення такої взаємодії, насамперед, необхідна постійна інформаційна співпраця між владою й суспільством, створення відкритого інформаційного простору, без якого неможливе формування демократичного громадянського суспільства.

Перехід до нових стратегій щодо використання публічної інформації в здійсненні влади й управлінні суспільством довів, що на сьогодні жодна держава не може претендувати на лідерство та конкурентноздатність без ефективної інформаційної політики, освоєння нових методів підтримки контактів владних структур з інститутами цивільного суспільства, без розуміння завдань в інформаційній сфері, адекватних сучасним реаліям. Сьогодні оцінка рівня розвитку тієї або іншої країни зміщується з освоєння сировини та енергоресурсів на освоєння інформаційних потоків.

Методологічним підходом до реформування системи державного управління і вирішення проблеми інформаційної взаємодії між цивільним суспільством і владою повинне стати визначення конкретної стратегічної мети – формування влади демократичного типу, орієнтованої на суспільство як споживача її послуг [5].

Питання інформації та державного управління, взаємозв'язків держави та інформаційної сфери певною мірою розглядалися філософами, теоретиками права, державознавцями, адміністративістами, економістами, соціологами. В Україні цю проблему розробляють В. Андрущенко, І. Бачило, В. Бакуменко, І. Бойченко,

О. Голубуцький, В. Гондюл, А. Дегтяр, В. Діденко, В. Дзюндзюк, Д. Дюжев, М. Згуровський, М. Зелінський, В. Князев, А. Колодюк, В. Кравець, С. Кузнецов, В. Кухаренко, В. Кушерець, В. Лях, І. Надольний, В. Недбай, В. Нечитайло, Б. Новіков, В. Павлов, Г. Почепцов, В. Рижко, О. Рубанець, І. Сергієнко, Л. Сохань, Є. Суліма, В. Федотова, В. Фурашев, С. Чукут, О. Шевчук, В. Щербина, В. Щетинін, Т. Ящук та ін.

У цілому аналіз літератури показав, що, попри достатньо велику кількість наукових досліджень, в яких у тому або іншому ступені розкриваються різні аспекти зазначеної теми, вона вимагає подальшого глибокого осмислення і структуризації накопичених знань.

Віддаючи належне досягненням учених і враховуючи становлення в Україні інформаційного суспільства, необхідно здійснювати постановку нових завдань та обґрунтовувати шляхи їх оперативного і якісного вирішення. Це особливо актуально в контексті реалізації на практиці політики реформ, що проводиться Президентом України і Урядом України, забезпечення причетності найширших верств населення до процесів соціально-економічної трансформації, що відбуваються, становлення ринкових відносин, підвищення ефективності функціонування економіки, забезпечення в найближчій перспективі гідних умов життя для абсолютної більшості населення країни [1].

Усе це визначає тему даної статті – дослідити сучасні аспекти державної інформаційної політики та певні умови її реалізації з урахуванням реформування системи державного управління.

Довгострокова стратегічна мета державної інформаційної політики (ДІП) України – формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору держави, його інтеграції у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному й міжнародному рівнях. При цьому головною метою реалізації ДІП повинне бути створення організаційних, економічних, матеріально-технічних і політико-правових умов для підвищення ефективності використання всіх видів інформаційних ресурсів, управління інформаційно-комунікаційною інфраструктурою, розвиток вітчизняної інформаційної продукції, забезпечення захисту державного інформаційного простору тощо.

У зв'язку з цим, першочергової уваги державної влади, політичних об'єднань і наукової громадськості в Україні вимагає звернене на прийняття концептуальних основ ДІП та вдосконалювання відповідного інформаційного законодавства України.

Концепція ДІП України для її практичної реалізації повинна носити нормативний характер. При цьому концепція не повинна стати “мертвою буквою закону”, вона має постійно розвиватися, відбиваючи необхідну в міру розвитку українського суспільства й держави зміну пріоритетних цілей і завдань в інформаційній сфері.

Практична реалізація ДІП у всіх її функціональних і тимчасових аспектах буде вимагати приведення інформаційного законодавства як системи взаємопов'язаних правових норм, що базуються на конституційних принципах, у відповідність із

сучасними міжнародними вимогами норм і стандартів.

Інформаційне законодавство, що включає нормативні правові акти, цілком присвячено питанням правового регулювання в інформаційній сфері, і окремі норми по даному предмету в інших нормативних правових актах є одночасно основним інструментом реалізації й однією з основних галузей формування ДІП.

У цей час в Україні вже прийнято і діє низка базових законів щодо інформації. Однак останнім часом процес удосконалювання інформаційного законодавства суттєво сповільнився, хоча широке коло правових відносин в інформаційній сфері так і залишається неврегульованим. Насамперед це стосується права громадян на волю одержання інформації, відповідальності за ненадання й приховання інформації, за поширення недостовірної інформації, порядку й умов використання інформації обмеженого доступу, включаючи персональні дані, комерційну, службову й інші види таємниць, проблем інформаційного забезпечення формування громадянського суспільства й діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування, розвитку засобів масової інформації, масової комунікації й зв'язку в умовах ринкової економіки, регулювання ринку інформаційної продукції й послуг тощо. При цьому пріоритети вдосконалювання програми розвитку інформаційного законодавства повинні видозмінюватися в міру об'єктивних змін поточних пріоритетів ДІП.

Завдання реалізації ДІП на основі чинного законодавства є завданням державного управління, для практичного розв'язку якої необхідне виконання низки умов [3].

По-перше, державне управління інформаційною сферою повинне бути планомірно забезпечене фінансовими й матеріальними ресурсами за рахунок бюджетного фінансування, виходячи з реальних можливостей держави за статтею витрат на державне управління.

По-друге, в системі органів державної влади всіх рівнів повинна бути сформована єдина структура, функцією якої є проведення ДІП. Ця структура повинна охоплювати всі галузі і рівні державної влади й включати як спеціалізовані органи влади, що забезпечують регулювання інформаційної сфери, так і підрозділи в інших органах влади, відповідальні за інформаційні аспекти діяльності у сфері їх компетенції.

По-третє, проведення ДІП повинне координуватися з єдиного центру на рівні вищого керівництва країни при персональній відповідальності одного з вищих посадових осіб держави за розв'язання цього завдання.

Завдання формування структури органів державної влади, відповідальної за проведення ДІП, і впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери державного управління повинні вирішуватися як першочергові завдання ДІП і реформи системи державного управління.

Таким чином, необхідність у реформі інформатизації системи державного управління визначається тим, що існуюча система нездатна повністю реалізувати й жорстко контролювати виконання законодавчих і нормативних актів, прийнятих вищими органами державної влади, а також ефективно здійснювати оперативне управління тими сферами соціально-економічного життя суспільства, які частково або повністю перебувають у сфері державного регулювання. Тому що в цей час саме державна влада є найбільш забезпеченим матеріальними й організаційними

ресурсами, споживачем і джерелом інформації.

Організаційно-технологічне вдосконалювання інформаційного забезпечення діяльності системи органів державної влади є необхідною умовою й першим найважливішим кроком до формування загальнодержавної інформаційно-комунікаційної інфраструктури і єдиної системи національних інформаційних ресурсів на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів, а також ефективним стимулом до прискорення розвитку ринку інформаційної продукції й послуг. При цьому необхідно враховувати той факт, що в міру лібералізації політичних, економічних і соціальних умов життєдіяльності суспільства й держави інформаційне забезпечення системи органів державної влади повинне ускладнюватися, а не спрощуватися [2].

Особлива увага в процесі інформатизації державного управління повинно приділятися регіональному аспекту цього завдання. У процесі формування в Україні стійких регіональних відносин на нових демократичних принципах жодна соціально-економічна або політична проблема, жодне завдання державного управління не може бути успішно вирішена без надійної інформаційної взаємодії між центром і регіонами.

Державна політика у сфері інформатизації державного управління в регіональному аспекті в першу чергу повинна забезпечити створення ефективної системи узгодження інтересів і дій в інформаційній сфері між державними й регіональними органами влади й управління, формування системи нормативного правового забезпечення процесів інформатизації з урахуванням регіональної специфіки, оптимізацію розв'язки державних завдань, включаючи мінімізацію транзакційних витрат по інформатизації державного управління у масштабах регіонів і країни в цілому, постійний моніторинг розвитку регіональних складових національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури й ринку інформаційної продукції й послуг.

Сьогодні найбільш гострою проблемою в Україні є відсутність у багатьох громадян довіри до державної влади, упевненості в тому, що всі галузі і структури влади, всі її посадові особи працюють в інтересах суспільства, а не в інтересах самої влади або своїх особистих. Тому дія ДІП має бути, насамперед, спрямована на усунення дефіциту довіри до влади, що перешкоджає просуванню держави шляхом реформ. Для цього ключовим завданням є створення відкритого інформаційного середовища, включаючи забезпечення інформаційної прозорості державної влади, необхідної для формування громадянського суспільства й досягнення взаємодії між суспільством і владою на принципах довіри, взаєморозуміння й ділового партнерства.

Для розв'язання цього завдання насамперед необхідно запустити механізм практичної реалізації конституційного права на одержання інформації. Правовою основою такого механізму повинні стати законодавчо закріплені чіткі правила, умови й порядок одержання громадянами й інституціональними структурами суспільства інформації в органах державної влади й місцевого самоврядування, від інших державних і недержавних юридичних осіб, а також прямого доступу до державних і недержавних інформаційних ресурсів. Також у законодавстві про діяльність органів державної влади й місцевого самоврядування повинні бути закріплені обов'язки й відповідальність цих органів і їх посадових осіб за

інформування громадян і всіх структур суспільства, за надання їм інформаційних послуг, за нагромадження, зберігання й використання державних інформаційних ресурсів у сферах відповідальності цих органів. Це дозволить інформаційно зміцнити авторитет державної й місцевої влади, правопорядок і суттєво обмежити можливості корупційних відносин у владних структурах. При цьому винятково в рамках законодавства доступ до деяких видів інформації повинен бути обмежений з метою захисту особистих прав і свобод громадян, інтересів економічних і інших структур суспільства, держави й національної безпеки.

Основою діяльності всіх політичних, суспільних, професійних, корпоративних і інших структур суспільства є інформація. Тому подібні структури потенційно створюють безліч незалежних джерел інформації й депозитаріїв недержавних інформаційних ресурсів. Наявність безлічі структурованих і впорядкованих незалежних джерел інформації розширює для масового користувача можливості одержання достовірної інформації в зручній для нього формі, створює умови для підвищення оперативності й вірогідності інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень в органах влади, ефективності інформаційної підтримки публічної політичної й суспільної діяльності, а також формування й впливу суспільної думки [4].

Суспільно-політичне структурування суспільства – одна з першочергових завдань усіх галузей державної влади, суть якої полягає в якнайшвидшій створенні відповідної правової бази й забезпеченні на її основі сприятливих умов, включаючи можливу державну підтримку, для діяльності різних політичних, суспільних, професійних і корпоративних структур, а також контролю над строгим дотриманням цими організаціями Конституції й чинного законодавства.

У рамках такої реалізації ДІП повинна бути спрямована на створення рівних для всіх правових і економічних умов, що сприяють інтенсивній інформатизації діяльності суспільно-політичних структур, включаючи впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, і оптимального включення суспільно-політичних структур і їх інформаційних ресурсів у єдину загальнодержавну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру й систему національних інформаційних ресурсів.

Для усунення дефіциту довіри до влади ДІП повинна бути спрямована не тільки на те, щоб органи влади забезпечували надання оптимальним для споживача образом запитуваної інформації, але й на стимулювання прямого діалогу влади із громадськістю, ініціатором якого повинна виступати сама державна влада.

Вільне створення, поширення й споживання інформації як найважливіше конституційне право громадян перебуває у фокусі суспільної уваги й саме тому ДІП слід розглядати як серйозну рушійну силу проведення в Україні демократичних перетворень суспільства й держави. Хоча спереду ще довгий шлях до громадянського суспільства, до правової держави, вже можна говорити про формування в Україні нової інформаційної реальності, що базується на принципі відкритості інформації й постійно вдосконалюваної системи інформаційного законодавства.

ДІП повинна стимулювати зростання виробництва засобів інформатизації, телекомунікації, інформаційних продуктів і послуг і одночасно платоспроможний

попит на них. Практична реалізація ДП у сучасних умовах вимагає широкої психологічної кампанії з підтримки її основних положень у суспільній думці, роз'яснень її соціальної спрямованості, доказу її обґрунтованості.

У зв'язку з цим роль і вплив традиційних ЗМІ на всі процеси життєдіяльності суспільства й держави, особливо в період глибоких політичних і соціально-економічних перетворень, важко переоцінити. Події, що відбуваються останнім часом в Україні, довели, що “інформаційні війни”, які провокують ЗМІ, їхнє використання як “інформаційної зброї” у вузькокорпоративних інтересах у боротьбі за політичну й економічну владу виявляють істотний, далеко не позитивний вплив на хід реформ.

Сучасні ЗМІ на законодавчому рівні одержали свободу слова, волю від цензури, політичну й професійну незалежність від державної влади, однак не знайшли стійку матеріальну базу для вільної самостійної діяльності. Це дало можливість фінансово-промисловим групам, що народжуються, оцінивши значення ЗМІ й складну правову й економічну ситуації в цій сфері, оперативного задіяти лобістські й фінансові механізми й ефективно використовувати ЗМІ у своїх інтересах.

В умовах недостатньої розвиненості суспільно-політичних структур і відсутності вираженої ДП в області масової інформації “незалежні” ЗМІ, уражені недугою економічної несвободи, фактично змушені виражати не думки суспільства, а приватні або корпоративні інтереси в просторі мас-медіа своїх явних і неявних власників. При цьому не без їхньої участі впроваджується міф про те, що саме ЗМІ є “четвертою владою”, якою в істинно демократичній державі повинна бути суспільна думка, сформована самим суспільством і його суспільно-політичними структурами, що й виражається через засоби масового інформування, включаючи традиційні ЗМІ.

У подібній реально сформованій ситуації державної влади, що дійсно прагне об'єктивно інформувати громадян і сприяти формуванню громадянського суспільства, тільки ДП може адекватно й динамічно відбивати весь комплекс інтересів і пріоритетів суспільства в інформаційній сфері, що змінюються у процесі його життєдіяльності. Це – одна з основних складових управління сучасною державою, багато в чому визначальна темпи й рівнем його розвитку, а також право займати гідне місце у світовому співтоваристві.

ДП за своєю суттю повинна віддзеркалювати й ураховувати безліч інтересів громадян, громадських організацій і рухів, державних, регіональних і місцевих органів влади, державних організацій і комерційних структур.

ДП, яка адекватно й динамічно відбиває весь комплекс інтересів і пріоритетів суспільства в інформаційній сфері, що змінюються у процесі його життєдіяльності, – одна з основних складових управління сучасною державою, багато в чому визначає темпи й рівень його розвитку, а також право займати гідне місце у світовому співтоваристві.

Література:

1. Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” від 9 січня 2008 р. // ВВР України. – 2007. – № 12. –

Ст. 102.

2. *Нисневич Ю. А.* Информация и власть / Ю. А. Нисневич. – М., 2000.

3. *Нисневич Ю. А.* Системно-методологические основы государственной информационной политики / Ю. А. Нисневич // Науч.-техн. информ. – 2001. – № 3. – Сер. 1. – С. 1–9.

4. *Нозль-Нойман Э.* Общественное мнение: Открытие спирали молчания / Э. Нозль-Нойман. – М., 1996.

5. *Степанов В. Ю.* Державна інформаційна політика: концептуальні напрями розвитку на сучасному етапі / В. Ю. Степанов // Держава та регіони. – 2010. – № 1. – С. 114–118. – (Серія “Державне управління”).

Надійшла до редколегії 12.01.2011 р.